

KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME SÜRECİNDE ALTMİŞSEKİZ OLAYLARI

Gökhan TUNCEL*

Özet

Coğrafi keşifler ve sanayi devrimi sonrasında ekonominin siyasal ve sosyal hayat üzerindeki etkisi büyük ölçüde artmıştır. Avrupa’da ortaya çıkan burjuva sınıfı siyasal ve sosyal alanda dünyada daha önce görülmemiş bir değişim ve dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Burjuva sınıfının başlattığı bu değişim ve dönüşüm yirminci yüzyılda teknolojideki gelişmelerin de etkisiyle çok daha hızlı ve çok daha kapsayıcı bir şekle bürünmüştür. Teknolojik alandaki gelişmelerin yeni ulaşım ve iletişim araçlarını ortaya çıkarması dünyada ekonomi başta olmak üzere siyasal ve kültürel alanda yeni bir ilişkiler ağının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yeni ilişkiler ağı zamanın ve mekanın daralmasını ifade eden küreselleşme ile küreselleşmeye koşut ortaya çıkan ve yerel olanın öne çıkmasını sağlayan yerelleşme kavramı birçok hadisenin açıklanmasında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. 1960’ların sonlarında ABD’de ortaya çıkan öğrenci eylemlerinin bu ülkenin sınırlarını aşarak başta Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok ülkesini etkilemesi ve bu eylemlerin etki alanını genişletirken ilk çıkış amacından oldukça farklı amaçlara kaydığı ve bu amaçlara ulaşmak için farklı yöntemlere başvurduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada 68 olayları olarak nitelenen bu olayların etki alanını genişletmesi ve bu genişleme sürecinde yaşanan eksen kaymasının nedenleri küreselleşme ve yerelleşme süreçleri bağlamında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, yerelleşme, iletişim, sol, sosyal, kültür.

SIXTYEIGHT EVENTS IN LOCALIZATION AND GLOBALIZATION PROCESS

Abstract

After geographical explorations and industrial revolutions, impact of economy has increased social and political life in large scale. Bourgeois who emerged in Europa caused to experience a change and transformation which hadn’t been seen before. This change and transformation which bourgeois started turned more rapidly and more comprehensive from by the influence of technological developments in twentieth century. Developments in technological area caused to emerge new transportation devices and new communications devices, which brought about new relations net firstly in economics area, in social and political area. This new relations net brought about the globalization which means narrowing time and place and the localisation concept which appear as a paralel to globalization and which leads local one, is frequently used to the explaining of many events. Student activities which happed in USA in late 1960’s went beyond borders of USA, affected firstly European Countries and other countries of world and these

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü

activities converted into different aims apart from their initial aims, widening their impact area and it was observed that these activities applied different methods to reach their aims. In this research, widening impact area of events named as 68 events and reasons of axis sliding in largining process is handled in the coutext of localization and globalization process.

Key Words: Globalization, localization, cominication, left, social, culture

1. GİRİŞ

Ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin altyapısını oluşturduğu küreselleşme süreci ekonomi başta olmak üzere dünyadaki siyasal, sosyal ve kültürel hayatın düşünsel, yapısal ve işlevsel açıdan büyük çaplı değişim ve dönüşüm yaşamasına neden olmuştur ve de olmaktadır. Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan burjuva sınıfı başta Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok yerinde ekonomik, siyasal ve kültürel hayatı etkilemiştir. Burjuva sınıfının daha fazla kazanç sağlamak amacıyla sürekli yeni kaynak ve yeni pazar arayışı içerisinde oldu. Bu arayış teknoloji alanında meydana gelen yeniliklerle desteklenince insanlar, bölgeler ve ülkeler arasındaki zaman kısalması ve mekan yakınlaşması dünyada gittikçe karmaşıklaşan yeni bir ilişkiler ağının ortaya çıkmasını sağladı.

II. Dünya Savaşı sonrasında küreselleşmenin yoğunlaştığı dünyada ideolojik temele dayanan iki kutuplu bir yapının bulunduğu soğuk savaş döneminde ekonomi odaklı küreselleşme sürecinin siyasal nedenlerle dünyanın bazı bölgelerinde yavaş ilerlediği gözlenmiştir. Bu dönemde iki kutuplu yapının her bir kanadı mücadelede geride kalmamak için rakip kanatta meydana gelen siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin etkisinde kalmamayı birinci öncelik olarak kabul etmişti. Ancak bazı durumlarda dünyanın bir yerinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alandaki bir hadisenin iki kutuptaki ülkeler de dahil dünyanın diğer ülkelerini de etkilediği bilinmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan soğuk savaş döneminde dünyadaki pek çok ülkeyi etkisi altına alan ve ekonomik, siyasal ve sosyal yönleri bulunan 68 olayları ortaya çıkışı ve gelişim süreci dolayısıyla oldukça ilginç bir örnek olaydır. Ekonomik, siyasal ve sosyal yönleri bulunan 68 olaylarının ortaya çıkış ve gelişim sürecinin küreselleşme ve yerelleşme bağlamında incelenmesi küreselleşme ve yerelleşme kavramlarının yeni anlamlar katacağı gibi 68 olaylarının küreselleşme ve yerelleşme

bağlamında incelenmesi dünyada yaşanan birçok olayın farklı bir bakış açısıyla ele alınmasına yardımcı olacaktır. Çünkü küresel bir olgu olarak kabul edilen 68 olaylarının birçok ülkeyi etkisi altına alırken her ülkede farklı boyutlarda yaşanmasından dolayı yerleşme özelliği kazanması gözlenmiştir. Yapılan bu çalışmada farklı boyutlarıyla ele alınan 68 olaylarının dünyaya yayılmasından dolayı küreselleşirken her ülkede farklı özelliklere sahip olması ve etkisindeki farklılaşmadan dolayı da yerleştiği ortaya konmaya çalışılmaktadır. Çalışmada öncelikle dünyada 68 olaylarının ortaya çıkış nedenleri, yaygınlaşması ve etkileri konusu ele alınmaktadır. Daha sonra bu olayların Türkiye’de yaşadığı sürecin farklılıkları ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlarıyla ele alınarak genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

2. 68 OLAYLARININ ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Ekonomik bir süreç olarak ele alınma eğiliminde olan küreselleşme süreci aslında çok boyutlu bir süreç (Yüksel, 2001: 81) olarak, zaman ve mekan ayrımlarının giderek ortadan kalktığı, dünyanın giderek global bir topluma dönüştüğü, küresel bir kültürün şekillendiği süreci ifade etmektedir (Keyman, 1995: 41). Küreselleşme süreci ekonomik alanda piyasaların genişlemesine, siyasal alanda kültürel bir inşa kabul edilen ulus devlet (Robertson, 199: 185) ve kurumlarına meydan okunmasına ve yeni sosyal ve siyasal akımların doğuşuna neden olmuştur (Toprak, 2001: 9). Teknolojik gelişmelerin iletişim sürecinde meydana getirdiği olağanüstü genişleme ve hızlanma dünyayı küresel bir köye dönüştürmüştür (Kazgan, 1997: 9). Büyük ölçüde genelleştirici yanı ağır basan küreselleşmenin yerel, bölgesel ya da ulusal ölçekteki kültürel farklılıkları örttüğü (King, 1998: 30) kabul edilmesine karşın küreselleşme sürecinin kendisine koşut olarak yerel, bölgesel ve ulusal farklılıkları öne çıkaran yerleşme sürecinin gelişmesine de büyük bir etki yaptığı göz ardı edilmemektedir.

Küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı II. Dünya savaşı sonrasında dünyada hızlı bir nüfus artışı ortaya çıkmıştır. Yine aynı dönemde başta ABD ve Avrupa olmak üzere dünyadaki kapitalist ekonomi büyük bir gelişme sürecine girmiştir. Ekonomik gelişme, yeni bir sosyal ve kültürel yaşamın doğmasına neden olmuştur. Hızlı nüfus artışı, göç olgusu, kentleşme süreci ve yeni yaşam ortamları, 1960’lı yıllara gelindiğinde dünyanın genelinde, kendinden önceki nesillerden farklı özellikler taşıyan önemli bir kısmını

gençliğin oluşturduğu yeni bir insan potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu yeni nesil kimlik arayışı sürecinde, içinde buldukları toplumda kendisini ifade etme yollarını aramaya başlamıştır. Savaş görmemiş bir nesil olarak kabul edilen (Türköne, 2008: 11) bu nesil sosyal meseleler başta olmak üzere ekonomik ve siyasal yapıya karşı itirazlarını yükseltmeye başlamıştır. Bu neslin 1968 yılında gerçekleştirdiği eylemlerden dolayı 68 kuşağı olarak dünya gündemine girmiştir. Öğrenci eylemleri ile başlayan ve ortaya çıktığı ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal yapısına göre katılan toplumsal sınıfların farklılık gösterdiği 68 olayları aslında sürat ve iktidar sarhoşu olan ve buhran geçiren maddeci medeniyete indirilen ilk darbelerdir (Meriç, 2008: 117).

Dünyada 68 hareketinin siyasi nedenlerden ziyade, sosyal ve kültürel nedenlerden kaynaklanan bir olgu olduğu birçok düşünür tarafından genel kabul görmektedir. Öncelikli olarak gençlik kendi varlığının toplum nezdinde kabul görmesi için kamusal alanda sahneye çıkmayı amaçlamış ve bu çerçevede sahneye çıkış yolları aramaya başlamıştır. Eğitime daha fazla pay aktarılması ve okul yönetimine öğrencilerin katılımının sağlanması vb. nedenler ileri süren öğrenciler kamuoyu gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Öğrencilerin öncülük ettiği 68 olaylarıyla birlikte birçok ülkede daha önce pasif olan toplumsal birçok sınıf ve grup siyasal ve toplumsal sahnenin düzenlenmesi ve işletilmesi ile ilgili etkin bir faaliyet göstermeye başlamıştır. Gelişmiş Batılı ülkelerde sosyal hareketleri ekonomik ve siyasal alanda yaşanan yapısal değişimin bir yansıması olarak kabul eden klasik anlayış 1968 olayları sonrasında paradigma değişimi yaşamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan ve yeni sosyal hareketler olarak nitelenen bu hareketlerin tepkisel, anomik ve köksüz hareketler olmadığı kabul görmeye başlamıştır (Çayır, 1999: 14-15). Bu kapsamda Alain Touraine tüm bu gelişmeleri bir “sahne değişikliği” olarak değerlendirmektedir. Bu döneme kadar siyaset sahnesini daha çok ekonomik sorunlar işgal etmekte iken 68 Mayısı ile beraber bu sahneye kültürel ve ahlaksal bir boyutta eklenmiştir (Touraine, 1998: 254).

Batı’da 68 olaylarına katılan gençlerin ve diğer toplumsal sınıf ve grupların var olan siyasal rejimlere alternatif arama yerine bu rejimlerden daha fazla hak talep ettikleri anlaşılmaktadır (Bakan, 2010: 80). Genç insanlar şiddet olayları içerisinde yer almaya eğilimli olmaları (Sever, vd, 2010: 3) 68 olaylarının demokratik sürecin dışına çıkarak şiddetin yaygınlaşmasına ve birçok ülkede bu olayların siyasal alana

yönelmesine neden olmuştur. 68 olayları sadece öğrenci ve işçi taleplerinin siyaset sahnesine girdiği bir sahne olmamış daha önceleri kamusal alana taşınması mümkün görünmeyen kültürel, ahlaki ve sosyal alandaki birçok marjinal sorun 68 olaylarıyla kamusal alanın gündemine girmeyi başarmıştır. Eşcinsellik ve hippilik bu türden sorunlara örnek gösterilebilir. Kültür sorunlarının siyasal yaşama bu kadar yoğun bir şekilde girmesi ile özel hayatın sorunları kamusal hayatı işgal etmeye başlamıştır (Touraine, 1998: 254). 68 olaylarıyla başlayan yeni ilişkiler ağı dünyanın birçok yerinde sosyal ve siyasal alanda değişim ve dönüşüm yaşanmasına neden olduğu gibi sosyal ve siyasal alanda yeni birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

3. DÜNYA'DA 68 OLAYLARININ GELİŞİM SÜRECİ TEMEL ÖZELLİKLERİ

68 olaylarının küreselleşme ve yerelleşme bağlamında ele alınabilmesi için dünyada ortaya çıkışı gelişim sürecinin tarihsel olarak ele alınması ve bu olayların küreselleşme ve yerelleşme süreçleri için ne ifade ettiğinin tartışılması gerekmektedir.

3.1. Dünya'da 68 Olaylarının Gelişim Süreci

68 olaylarının ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir rol üstelenen öğrencilerin sayısı ele alındığında Avrupa'da 1848 yılında toplamda 48.000 üniversite öğrencisi bulunduğu görülmektedir. Bugünkü öğrencilerin sayısı ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Sayıları az ancak stratejik bir grup olan bu öğrenciler o dönemki toplumsal ve siyasal olaylarda kilit bir rol oynamıştır (Anderson, 2009: 88). II. Dünya Savaşı sonrası sürekli bir artış gösteren öğrenciler 1960'lı yılların sonlarına doğru büyük bir sayıya ulaştığı gibi kendi sorunları başta olmak üzere toplumsal birçok sorunun siyasetin gündemine gelmesinde ve toplumlarda var olan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel bazı düşüncelerin dönüşmesinde önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

Ekonomik alanda kapitalist ekonominin ortaya çıkardığı sosyal sorunların Keynesyen ekonomi ile ortadan kalktığı düşüncesi 68 olaylarıyla önemli bir darbe yemiştir. Çünkü 68 olaylarının ilk olarak ortaya çıktığı yer Kapitalist ekonominin en önemli merkezi ABD olmuştur. ABD'de 1967 yılında Kaliforniya eyaletinde üniversite öğrencilerinin eğitime daha fazla kaynak aktarılması, üniversite yönetimine

öğrencilerinin daha fazla katılım talepleri ile ABD’de var olan yaşam tarzına itiraz etme amacıyla kampüslerde eylem yapmaya başlamıştır. Daha sonra lise öğrencileri ve öğrenci olmayan gençlik de bu harekete dahil olmuşlardır. ABD’de daha çok sosyal ve kültürel amaçlı yapılan bu eylemler, oturma eylemi ve derslerin boykot edilmesi vb. şiddete çok az yer verilen pasif eylemlerden oluşmaktaydı.

ABD’deki bu eylem kısa sürede Avrupa’ya sıçradı ve Fransa bu eylemlerin en yoğun yaşandığı yer oldu. Daha sonraki süreçte 68 olayları denince ilk akla gelen ülke Fransa oldu. Fransa’da politik ve entelektüel alanın genel yaklaşımına bağlı olarak sayıları çok az olan bazı aşırı grup dışında 68 kuşağı silahlı bir mücadeleye girmeyi reddetmiştir (Gayraud ve Senat, 2001). Fransa’da olaylar özellikle Paris başta olmak üzere birçok kent merkezinde etkili olmuştur. Bu olaylara ABD’den farklı olarak gençliğin önderlik ettiği bir süreçte işçiler de katılmış ve olaylar ülkede genel greve gidilmesini dahi sağlamıştır. Bu dönemde Fransa’da yaşanan öğrenci olayları Napolyon’dan beri uygulanmakta olan ve dönemin toplumsal ihtiyaç ve beklentilerini karşılayamayan eğitim sisteminin değiştirilerek ülkenin eğitim sisteminde köklü bir değişim yaşanmasına büyük bir katkı sunmuştur (Arent, 2003: 96). Ayrıca 1968 olayları Fransa’da iki yüz kişiden fazla çalışanı bulunan işyerlerinde sendika kurma hakkının kazanılmasında da önemli bir rol oynamıştır (Althusseer, 2003: 45).

İngiltere’de 68 olayları uluslararası ilişkiler temelli bir hareket olmuştur. Bu ülkede özellikle Vietnam Savaşı ile Afrika’daki ırk ayrımcılığına İngiliz hükümetinin duyarsız kalması öğrenciler, işçiler ve siviller tarafından protesto edilmiştir. Liberal demokrasinin uzun bir süreçte yerleştiği ve kurumsallaştığı İngiltere 68 sürecini şiddete bulaşmadan geçirmiştir.

Almanya ve İtalya’da 68 süreci biraz daha farklı bir seyir izlemiştir. Almanya’da Sosyal Demokrat Parti’nin bu dönem icraatlarının protestosu ile başlayan olaylar öğrenci liderlerinden birinin öldürülmesi ile büyük çaplı şiddet olaylarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak 1969 yılında bu şiddet olayları güvenlik güçlerinin şiddetli baskısıyla zorla durdurulmuştur. İtalya’da ise süreç daha farklı bir boyut kazanmış ve 68 olayları demokratik zeminden kaydırılarak silahlı mücadele zemininde sürdürülmüştür.

68 olaylarının bazı ülkelerde milliyetçilik hareketlerin yeniden canlanmasına da etkisi olduğu ileri sürülmektedir. Pan Cermen milliyetçiliği Avusturya'da öğrenci hareketi ile yaygınlaşmıştır. Milliyetçi Pan Cermen görüşler büyük ölçüde öğrencilerin içinde doğmuş ve siyasal hayata buradan yayılmıştır (Arent, 1998: 183). İspanya'da General Franco'nun iktidarı ele geçirdiği 1937 yılı sonrasında uyguladığı baskıcı yönetim sonucu 1959 yılında kurulan ve Bask Bölgesi'nin bağımsızlığı için mücadele eden ETA örgütü ilk silahlı eylemini 68 olaylarının yaşandığı dönemde gerçekleştirmiştir (Yılmaz, 2006: 123).

Doğu Bloğu ülkelerde bu süreç daha farklı bir boyutta sürdürülmüştür. Bu ülkelerden Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'da özgürlük talepleri doğrultusunda gösteriler yapılmıştır. Ancak Çekoslovakya ve Macaristan'daki gösteriler güç kullanılarak bastırılmıştır. Özellikle Çekoslovakya'nın başkenti Prag'daki gösterilerin Rusya tarafından tanklarla bastırılması kanlı Prag Baskını olarak tarihteki yerini almıştır. Polonya'da ise özellikle sendikaların güçlü olması bu sürecin sonunda ülkenin özgürlük konusunda daha iyi bir yere gelmesini sağlamıştır. Ancak bu ülkelerdeki süreç diğer ülkelerle önemli farklılıklar göstermektedir. Çünkü bu ülkelerde özgürlük istekleri sosyalizm adına güç kullanılarak bastırılırken birçok batı ülkesi ile üçüncü dünya ülkesinde özgürlük talepleri sosyalizm aracılığı ile talep edilmektedir. Dünya çapında öğrenci ayaklanmalarının temel niteliğinin, her yerde egemen bürokrasiye isyan etmeleri olduğunu iddia eder ve bu başkaldırı da Doğu ve Batı farkının da belirginliğini dile getirir. Doğu'daki ayaklanmalar düşünce ve konuşma özgürlüğü talep ederken, Batı'da ki genç asiler tam da bunların yerinde olmayan talepler olduğunu düşünerek küçümsemektedir (Arent, 2003: 98).

68 olayları Kuzey Afrika ülkelerinde ırkçılık ve emperyalizm karşıtı bir temele dayanmıştır. Bu ülkelerde olaylar güç kullanılarak bastırılmıştır. Latin Amerika ülkelerinde bu süreçte diğer ülkelerden farklı olarak silahlı mücadele yöntemi çerçevesinde sürdürülmüştür. Bu olayların sonucunda bu ülkelerin çoğunda ya sosyalist yönetimler iktidarı ele geçirmiş ya da sosyalist devrimciler önemli bir muhalif güç konumuna gelmiştir.

3.2. Dünya’da 68 Olaylarının Temel Özellikleri

Dünyada 68 olaylarının en temel belirleyici özelliği tüm olaylarda muhalefet düşüncesinin varlığıdır. Bu dönemde toplumun belli kesimleri hemen her toplumsal ve siyasal gelişmeye muhalefet etmişlerdir (Morin, 1998:116). Bu muhalefet geleneği o kadar içselleştirilmiş ve yaygınlaşmıştır ki 68 olaylarında yer alan kuşağın daha sonraki süreçte de en belirgin özelliği olarak kabul edilmiştir. Tüm dünya’da bu dönemdeki üniversite öğrencilerinin sayısındaki büyük artış öğrencilerin sosyal ve siyasal hayatta daha etkin bir rol oynamasını sağlamıştır. 68 rüzgarı hangi ülkeye ulaşmışsa o ülkedeki gençlerin ve çalışanların hareketlenmesine neden olmuştur (Tanilli, 1998: 20).

ABD’de çıkan 68 olaylarının tüm dünyaya çok hızlı bir şekilde yayılması, küresel bir hareket olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Ancak, her ülkede farklı özellikler gösterdiğinden, her ülkenin kendi 68’ini yaşadığı belirtilmiştir. ABD’de 68 olayları şiddet içerikli olmamasına rağmen Fransa’da şiddet içerikli bir süreç yaşanmıştır. Bu ABD’deki ulus ve sınıf anlayışının Fransa’dan farklı olması ile açıklanmıştır (Eyüpoğlu, 1998: 183). Bu durum küresel bir hareketin nasıl yerelleşme eğilimi gösterdiğine güzel bir örnek oluşturmaktadır.

ABD ve Batı Avrupa’da 68 olayları daha çok sosyal ve kültürel içerikli yaşanmasına rağmen üçüncü dünya ülkelerinde bu süreç daha çok siyasal içerikli yaşanmıştır. Üçüncü dünya ülkelerinde 68 olayları emperyalizme ve Batıya karşı çıkılması ve sosyalizm taraftarlığı çerçevesinde sürdürülmüştür. Bu yönüyle de Marksizm’in Sovyet uygulaması sonrası geriye çekilme süreci tersine çevrilerek Marksizm’in yeniden yaygın bir şekilde dünya gündemine girmesine imkan sağlanmıştır (Toprak, 1998: 156).

68 olayların yaygınlaşmasında en önemli etkenlerden biri de dünyada iletişim araçların karmaşık bir ağ toplumu meydana getirmeye başlamasıdır. Bu olayların kitle iletişim araçlarında yer alması hem dünyanın diğer ülkelerine kolaylıkla yayılmasını sağlamış hem de ülkelerde bu olaylara katılımı artırmıştır (Toprak, 1998: 158,159). Ayrıca kitle iletişim araçlarında bu eylemlerin yer alması bu eylemlerin kendilerine güç kattığı düşüncesini vererek yeni eylemler yapmaya motive etmiştir.

Küreselleşme sürecindeki birçok siyasal ve kültürel hareketin benzer bir özellik gösterdiği Castells tarafından örneklerle çok farklı boyutlarıyla ele alınmıştır (Castells, 2006). Tüm dünyada 1968 yılında yayınlanan gazetelerde haber olarak yer alan öğrenci olaylarının sayısı önceki yıllara göre çok önemli artışlar sağlamıştır (Erten, 2007: 834). Özünde öğrenci olayları olarak ABD’de başlayan 68 olayları daha sonra küresel ölçekte etkisini göstermeye başlamıştır. Ayrıca birçok ülkede sosyal alanın dışına çıkarak kapitalizmi sorgulamış ve ona karşı güçlü bir muhalefetin oluşmasına önemli bir katkı sunmuştur (Göktolga, 2005: 939). 1968 olayları işçi sınıfının kurduğu siyasal partilerin kendi aralarında, işçi sendikalarının da kendi aralarında birleşip daha sonra da parti ve sendika bütünlüğünü sağlayacak bir hareket olmamıştır. Ancak buna rağmen 1968 olayları burjuvazinin gözünü iyice açmasına ve gerekli tedbirleri almasına neden olmuştur (Althusseer, 2003: 37).

4. TÜRKİYE’DE 68 OLAYLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Diğer ülkelerle aynı dönemde yaşanan 68 olaylarının Türkiye’deki gelişim sürecinin ve temel özelliklerinin ortaya konması ülkede yaşanan küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin daha anlaşılır olmasına katkı sunacaktır.

4.1. Türkiye’de 68 Olaylarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de 1940’lı yıllardaki hızlı nüfus artışı sonucu yoğunlaşan kırdan kente göç olgusu gelişmemiş bir sanayiyle plansız bir kentleşmeyi ve yeni bir kentleşme sürecini beraberinde getirmiştir. Çok partili hayata geçilmesiyle Türk siyasal hayatı farklı bir evreye girmiştir. Bu süreçte gerek dünya konjonktürü gerekse iç dinamikler ülkenin çok partili hayata geçişini sağlamıştır. Bu evrede muhalefet kavramının önemi daha bir artmış ve kurumsallaşma sürecine giren yasal bir muhalefet ortaya çıkmıştır. 1950 yılında siyasal iktidarın el değiştirmesi ve yeni hükümetin uyguladığı politikalar siyasal iktidar mücadelesinin farklı mecralara taşınmasına neden olmuştur.

Mardin’in merkez –çevre bağlamında kavramsallaştırdığı güç mücadelesi daha da yoğunlaşmış ve merkez, asker aracılığı ile 1960 yılında müdahil olmuştur. Bu müdahale sonucu hazırlanan 1961 Anayasası daha önceki dönemlere göre toplumun

bazı kesimleri için daha özgür bir ortam meydana getirmiştir. 1960 sonrasında ülkedeki siyasal yaşamda CHP ve kamu bürokrasisinin oluşturduğu merkez ile DP'nin önderliğini yaptığı çevre arasındaki siyasal mücadeleye aydınlar ve öğrencilerin etkili yeni birer aktör olarak girdikleri gözlenmiştir. Bu dönemde siyaset yoğun bir şekilde üniversiteye, fabrikaya girmeye ve zaman zaman da sokağa taşmaya başlamıştır. Altmışların ortasında öğrenci gösterileri, siyasi yaşamın bir olgusu olduğu gibi bu dönemde ortaya çıkan sokak siyaseti sürekli bir kriz ortamının ve istikrarsızlığın ögesi olmuştur (Ahmad, 2007: 250).

Türkiye'de gençlik hareketleri çok partili hayata geçiş süreciyle siyaset sahnesine çıkmıştır. 1960 askeri müdahale öncesinde ve sonrasında ülkenin siyasal hayatında önemli bir rol üstlenmiştir (Daver, 1964: 37-40). ABD'den Avrupa'ya sıçrayan 68 olayları özellikle Paris'teki öğrenci ayaklanmaları üzerinden Türkiye'yi etkilemiştir (Ahmad, 2007: 253). Batı ile Türkiye arasındaki ilişkinin emperyalizm temelinde oluşturulduğunu ileri süren öğrenciler, Mustafa Kemal'in siyasi iktidarlara karşı olumsuz bir yaklaşımı esas alan 5 Şubat 1933 tarihinde yaptığı iddia edilen Bursa Nutku'ndan etkilenmiştir (Türküne, 2008: 58). Ayrıca ülkedeki toprak mülkiyetinin yapısı ve Kıbrıs sorunu da öğrenci eylemleri için önemli propaganda malzemesi olmuştur. Önceleri hükümet veya muhalefet partilerinin güdümünde olan öğrenci hareketleri 1968 Paris olayları sonrasında nitelik değiştirerek düzen dışına çıkma eğilimi göstermeye başlamıştır (Eroğlu, 1999: 117).

1961 Anayasası çerçevesinde oluşturulan özgür ortamda siyaset sahnesinde Türkiye İşçi Partisi, Dev-Genç ve üniversitelerde Fikir Kulüpleri Federasyonu çerçevesinde gençlik örgütlenmeleri ortaya çıkartılmıştır (Erten, 2007: 839). Bu yapılanmalar 68 olaylarının Türkiye'ye etkisi altına almasıyla oldukça farklı bir boyutta faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu farklılıklar; gerek bu yapılanmaların etki alanının genişlemesi ve gerekse de bu yapılanmaların kendi aralarındaki farklılaşmalarda kendisini göstermiştir.

68 olayları Türkiye'de öğrencilerin eğitime daha fazla kaynak ve okul yönetiminde daha fazla hak sahibi olabilmek için yapılan eylemler olarak başlamıştır. Daha sonra bu eylemler her türlü iç ve dış siyaset konularını da kapsamı alanı içerisine almıştır. Başka bir açıdan bakıldığında 68 olayları üniversite öğrencilerinin toplumu

dönüştürme iradelerini daha diplomalarını almadan ortaya koymaya çalıştıkları bir süreç olmuştur (Erten, 2007: 842). Bu süreç; İstanbul Üniversitesi'nde başlayan dersleri boykot eylemleri ODTÜ'de Amerikan konsolosunun arabasının yakılmasına, ABD 6. filosunun protesto edilmesine, işçilerle birlikte fabrika işgallerine ve köylülerle beraber protesto eylemlerine kadar geniş bir alanı kapsamıştır. Ülkedeki sosyal ve siyasi hayat Üniversite öğrencilerinin ajitasyonu ve artan şiddet nedeniyle, fabrika işçilerinin militanca davranışları ve grevlerle felç olmuştur. Geleneksel olarak uyşuk olduğu iddia edilen köylüler dahi 68 olayları sonrasında hareketlenmişler ve kendilerinin olmayan toprakları işgal etmeye dahi başlamışlardır (Ahmad, 2007: 257). Siyasal açıdan bakıldığında bu dönem 68 olayları içerisinde yer alan ve bu olaylara öncülük edenlerin Avrupa'da 68 olayları özgürlük taleplerinin aksine ülkede darbe şartlarını oluşturmayı amaçlamıştır. 68 olayları sonraki dönem Türk siyasi hayatında yaşanacak olan ve siyasi manüplasyon için gerekli olan şiddet eylemlerinin yaşanması hususunda önemli bir dönüm noktası olmuştur. 68 olaylarıyla başlayan süreçte sağ ile solun elbirliğiyle tırmandırdığı şiddet darbe için aranan şartları olgunlaştırmıştır (Türküne, 2008: 12- 77).

1971 yılındaki askeri müdahale ve Anayasa'nın yeniden düzenlenmesi bu süreçte etkin olan kişi, grup ve örgütlerin farklı bir mecralara kaymasına neden olmuştur. Bu kişi, grupların veya örgütlerin kimisi mücadelelerini demokratik zeminde sürdürmeyi yeğlerken kimileri de silahlı zeminde mücadeleye devam etmiştir. Demokratik zeminde mücadele eden kişilerden büyük çoğunluğu, İşçi Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi saflarında siyasete girmiştir. Diğer bir kısmı bürokrat olarak veya iş hayatında, sendikalarda profesyonel yöneticilik yapmaya başlamıştır. Ancak demokratik zeminde en etkin oldukları alanlardan birisini de medya sektörü oluşturmuştur. Kadro Dergisi bu süreçte en etkin faaliyet gösteren dergi olarak tarihteki yerini almıştır (Ergin, 1998:152). Bu alanda gerek yazar veya çizer olarak gerekse de medya yöneticisi olarak faaliyet göstermişlerdir. Silahlı mücadeleyi seçen kişiler ise DHKP- C ve TİKKO adlı örgütler aracılığı ile silahlı mücadele içerisine girmişlerdir.

68 olaylarına tepki duyan toplum kesimleri milliyetçiliğin veya ülkücülüğün 1969 yılında yeni bir evreye girmesini sağladılar. Nihal Atsız'ın savunduğu ırkçı fikirler fazla müşteri çekemediği için terk edildi. Ülkücülüğün kitlesel tabanı bulmasının iki temel dinamiği oldu. Birincisi, solun artan eylemleri ve hakimiyet savaşı; ikincisi ise,

muhafazakar milliyetçi çizgiye evrilmesi olmuştur. Türkiye’de Mülkiyelilerin başını çektiği bazı toplumsal kesimler 68’i kendilerince dolu dolu yaşamış ve tüketmemiştir veya tüketmeye niyeti hiç yoktu. Farklı bir bakışla 68 olaylarına bakıldığında 68 militanlarının kendilerini zannettikleri şey ile gerçekte oldukları şey arasında uçurum vardı (Türköne, 2008: 20- 77).

4.2.Türkiye’de 68 Olaylarının Temel Özellikleri

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 68 olayları muhalif olma temeline dayanan bir süreç olarak başlamış ve sürmüştür. Türkiye’de muhalif geleneğe sahip olma konusunda tarihi bir geçmişe sahip toplum kesimleri tarafından bu olaylar sahiplenilmiş ve desteklenmiştir. Yine, Türkiye’de sanayileşme ve kentleşme sürecinde ortaya çıkan toplumsal dönüşüm de bu olayların etkisini artırmasına önemli bir katkı sunmuştur. Bu dönemde Türk toplumunun orta sınıfını oluşturan kesimin çocuklarının üniversitede okumaya başlamaları ve sınıf atlama istekleri yapılan eylemlerin batı ülkelerinden daha sert geçmesine neden olmuştur.

Türkiye’de 68 olaylarına katılanlar, kapitalist ekonomik sistemden kaynaklandıklarını iddia ettikleri sömürüyü ve Amerikan hayat tarzına muhalefeti temel almışlardır. Ayrıca uluslar arası arenada ortaya çıkan hadiselerin de bu olayların yaygınlaşmasında önemli bir etki olmuştur. Fransa’daki öğrenci ve işçi eylemleri, Küba, Vietnam ve Filistin devrim savaşı Türkiye’deki gençlik üzerinde önemli bir etki yapmıştır.

Türkiye’de siyasi düşüncenin solunda bulunan kesimler de bu olayların üniversitelerde ortaya çıkmasında ve hayatın tümüne yaygınlaşması hususunda önemli bir rol oynamıştır. Bu düşünceye sahip öğrenciler, işçiler, akademisyenler ve siyasetçiler bu sürece doğrudan ya da dolaylı destek vermişlerdir. Türkiye’de 68 olaylarının yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biri de ağ toplumu olma sürecinde medyanın gücünün yoğun bir şekilde ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu süreçte yapılan eylemlerin gazetelerde yayımlanması eylemcileri daha da motive ettiğini bu olaylara katılan ve 68 kuşağı olarak adlandırılan kişilerin anılarından anlaşılmaktadır (Er, 1986).

Türkiye’de 68 kuşağı olarak adlandırılan bu kesim sosyal olandan daha çok siyasal olanı gündemine almış ve eylemde bulunmuştur. Bu olayların sonucunda batı dünyasında ortaya çıkan özgürlük ortamı Türkiye’de tam tersi bir durum oluşturmuştur. 1971 askeri müdahalesi sonucu Anayasa’da tadilat yapılarak siyasal ve sosyal hayattaki özgürlük ortamı daha baskıcı bir hale getirilmiştir. Gelişmiş batı dünyasında 68 olayları o zamana kadar siyasete mesafeli duran pek çok aydın, akademisyen ve aydını siyaset mücadelesine çekmiş olmasına rağmen (Arslantunalı, Baker, 1998) Türkiye’de sol düşünce haricinde kalan toplum kesimleri için böyle bir şey söz konusu olamamıştır. 68’de gençlik çok önemli bir aktör olarak devreye girmiştir. Önce sol kutup el yordamıyla ortaya çıkmış ve daha sonra sol kendi karşı kutbunu üretmiştir (Türköne, 2008: 78). 1970’li yıllarda ortaya çıkan birçok sol hareketin temeli 1968 olaylarına dayanıyordu (Belge, 2007: 66). Bu yıllarda 68’in etkisiyle ortaya çıkan sol hareketler doğrudan eylemin ve sokağın yörüngesine girerek parlamenter sistem içerisinde faaliyetlerini sürdürmekte olan sol partilerle mücadele içerisinde girmişlerdir (Akın, 2007: 87-88).

Türkiye’de 68 olaylarının gelişmiş batı ülkelerinden farklı bir süreç yaşamasının en önemli nedenlerinden biri de tarihten gelen devletçi geleneğin, her türlü toplumsal ve siyasal değişimin üstten alta doğru yapılması düşüncesini ortaya çıkarmış olmasıdır. 68 olayları devleti ve hükümeti ele geçirmeyi hedeflemesi konusunda da batılı ülkelerdeki 68 olaylarında hedeflenmeyen bir sürecin Türkiye’de yaşanmasını sağlamıştır. Yaşanan bu süreç ülkedeki sosyal ve siyasal alandaki gelişmelerin ayaklarının yere basmamasına neden olmuş ve sık sık askerin siyasete müdahalesine zemin hazırlamıştır. Bu durum küresel bir süreç olarak kabul edilen 68 olaylarının yerelleşmesinin bir başka boyutunu oluşturmuştur.

Türkiye’de 68 olayları o ana kadar Cumhuriyet devrimine sahip çıkmayı kendilerine şiar edinmiş kesimlerden bazılarının sosyalizme kaymasına bazılarının ulusal sol düşünce çerçevesinde bir dönüşüm geçirmelerine neden olmuştur. Bu yapılanma daha sonraki Türk siyasal yaşamında belirleyici olmuştur. Ayrıca, Türkiye’de 1971 sorası kargaşa ortamının ortaya çıkarılmasında bu sürecin önemli bir rolü olmuştur. Avrupa’da kısa sürede biten 68 olaylarının toplumdaki savrulma ile

çakışması bu olayların Türkiye’de uzun bir süre etkisini sürdürmesine neden olmuştur (Türköne, 2008: 207).

Batı kendi 68’iyle uzlaşmanın yolunu aramış bulabildiği kadar bulmuş ve bunu işletmiştir. Uzun vadede ondan enerji aldığı bile söylenebilir. Türkiye’nin de içinde bulunduğu Doğu 68’in isteklerini reddetmiş ve esnememiştir. Tersine bastırmış ve parçalamıştır. Türkiye’de 1968 olayları Batı’daki gibi bir özgürleştirme getirmemiştir. Aksine 68’lilerin Batı’da savundukları değerler Türk Solu tarafından küçümsenmiştir (Belge, 2007: 36). 68 Avrupa’da büyük savaşın acılarını yaşamamış yeni bir neslin kendi sesini ve kimliğini bulma çabasıydı. Türkiye’de ise çok hızlı değişen toplumun kısır siyasi çekişmeler ve cunta hesaplarının zorlamasıyla keskin bir virajda yoldan çıkması olarak tecelli etmiştir (Türköne, 2008: 2007).

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hadise etki alanını genişletirken içeriğinin de büyük ölçüde değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Ortaya çıkan bu hadiselerin etki alanını genişletmesi ve içeriğinin değişim ve dönüşüm geçirmesi küreselleşme ve yerelleşme süreçleriyle açıklanmaktadır. Küreselleşme ve yerelleşme süreçleri bağlamında ele alınan 68 olayları da diğer birçok hadisenin yaşadığı küreselleşme sürecini yapısal ve işlevsel açıdan yerelleşerek sürdürdüğü ortaya çıkmıştır. Batıda ortaya çıkan 68 olayları kapitalist sisteme muhalefet etmiş ve belli bir süre de bu sistemi sarsmıştır. Ancak daha sonra bu eylemleri ortaya çıkaran kitleler demokratik ortamda kendilerini ifade edebilecekleri aracı kurumları üretmek suretiyle kendilerini ifade etmişlerdir. Yeşiller hareketi ve çevre örgütleri bu türden faaliyetlere örnek gösterilebilir.

Doğu bloğu ülkeleri, üçüncü dünya ülkeleri ile Türkiye’de Batı’da ortaya çıkan olayların devamı olduğu düşünülen 68 olayları farklı mecralarda sürdürülmüştür. Sosyalist blokta yer alan bazı ülkelerde 68 olayları Sovyet Sosyalizmi ile mücadele amacıyla ortaya çıkarken Latin Amerika ve diğer birçok üçüncü dünya ülkesinde 68 olayları sosyalistlerin iktidara gelmesini amaçlamıştır. Küresel bir hareket olarak kabul edilen bu olaylar her ülkede farklı bir gelişim süreci ortaya koymuş ve farklı

yöntemlerle de sona erdirilmiştir. Kısacası, özünde küresel bir olaylar bütünü olarak kabul edilse de her ülke kendi 68'ini yaşamıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2007), *Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)*, İstanbul: Hil Yayın
- Akın, Y. (2007), “Türkiye Sol Hareketinin Önemli Polemikleri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt:8, İstanbul: İletişim Yayınları, Ss.86-113
- Althusser, L. (2003), *İdeoloji Ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev. A. Tümertekin), İstanbul: İthaki Yayınları
- Anderson, B. (2009), *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri Ve Yayılması*, (Çev. İ. Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları
- Arendth, H. (1998), *Totoliterizmin Kaynakları Iı Emperyalizm*, (Çev. B. S. Şener), İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendth, H. (2003), *Şiddet Üzerine* (Çev. B. Peker), İstanbul: İletişim Yayınları
- Arsalntunali, M., U. Baker, (1998), *Sosyalizm Ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*
- Bakan, S. (2010), *Ekonomik Model, Gelişmişlik Ve Radikalizm: Avrupa Ülkeleri Ve Türkiye Karşılaştırması*”, *Terörün Sosyal Psikolojisi*, (Edt: M. Sever v.d.), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss..65-87
- Belge, M. (2007), “Türkiye’de Sosyalizm Çizgisinin Ana Çizgileri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt:8, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.19-48
- Castells, M. (2006), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür İkinci Cilt, Kimliğin Gücü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Çayır, K. (1999), *Yeni Sosyal Hareketler*, İstanbul: Kanküs Sosyoloji Yayınları
- Daver, B. (1964), “Öğrenciler Ve Siyaset”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.XIX, Sayı:3- 4, ss.37-46
- Er, A. (1998), *Bir Uzun Yürüyüşü 68*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Ergin, A. (1998), “Herkes Kendi Mayıs ‘68’ini Yaşadı”, *Cogito*, 68 Özel Sayısı, ss.14 –153
- Eroğlu, C. (1999), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara: İmge Kitabevi
- Erten, A. B. (2007), “Türkiye’de 68”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* 8.Cilt, Sol, İstanbul: İletişim Yayınları, ss..834–846
- Eyüpoğlu, E. (1998), “Devrim Dışında Devrim” *Cogito*, 68 Özel Sayısı, ss.179 –191
- Gayraud, J. And F., David S. (2001), *Le Terrorisme*, Paris: Puf
- Göktolga, O. (2005), “Dünya’da Ve Türkiye’de 68 Hareketi Ve Sonuçları”, *Türkiye’de Siyasal Hayat*, (Ed. A. Küçük vd.), İstanbul: Aktüel Yayınları ss.937-953
- Kazgan, G. (1997), *Küreselleşme Ve Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul: Altın Kitaplar
- Keyman, F. (1995), “Küçülen Ve Parçalanın Dünyada Siyaseti Anlamak”, *Toplum ve Bilim*, 68 Kış, ss.41-46
- King, A. D. (1998), *Kültür, Küreselleşme Ve Dünya- Sistemi*, İstanbul: Bilim Sanat Yayınları
- Meriç, C. (2008), *Umrandan Uygarlığa*, İstanbul: İletişim Yayınları

- Morin, A., (1998), “Bir Uygarlık Bunalımı”, Cogito, 68 Özel Sayısı, Sayı: 14 ss.102–117
- Robertson, R. (1999), Küreselleşme Toplum Kuramı Ve Küresel Kültür, İstanbul: Bilim Sanat Yayınları
- Sever, M., H. Cinoğlu, O. Başbüyük (2010), “Giriş: Terörün Sosyal Psikolojisi”, Terörün Sosyal Psikolojisi, Ankara: Polis Akademisi Yayını ss.1-13
- Tanilli, S. (1998), “68 Ruhuna Yeni Bir Canlılık Getirmek”, Liderler, İstanbul: Creative Yayıncılık
- Toprak, M. (2001), Küreselleşme Ve Kriz, Ankara: Siyasal Kitapevi
- Toprak, Z. (1998), “1968’i Yargılamak Ya Da 68 Kuşağına Mersiye”, Cogito, 68 Özel Sayısı ss.154–159
- Touraine, A. (1998), “Özneler Ve Aktörler”, Cogito, 68 Özel Sayısı, ss.253–266
- Türköne, M. (2009), Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil 68 Kuşağı, İstanbul: Nesil Yayınevi
- Yılmaz, Ö. (2006), “İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir Mi?”, Terör, Terörizm Ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, (Der. İ. Bal), Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ss.119-159
- Yüksel, M. (2001), Küreselleşme, Ulusal Hukuk Ve Türkiye, Ankara: Siyasal Kitapevi